

לומדים ביחד

"ידעו היוונים מה שלעיתים אנו שוכחים" // על חושך השכחה ואור הזיכרון

בדיחה יהודית ישנה מסכמת את כל חגי ישראל במשפט: "הם ניסו להרוג אותנו, הם לא הצליחו, בואו נאכל..." © . אם מתבוננים קצת בהיסטוריה- לא כך הוא חג החנוכה. הרי בניגוד לרוב החגים בלוח השנה העברי, חג החנוכה הוא החג היחיד בו לא ניסו כלל להשמיד את העם היהודי מבחינה פיזית. אימפריית יוון ניסתה לחוקק חוקים וגזירות כנגד העם היהודי, משפחת החשמונאים יוצאים למלחמה מיוזמתם ומנצחים. מדוע יצאו להילחם בקרב עם סיכויי ניצחון נמוכים מול מעצמה גדולה כל כך? האם לא היה מוטב להמתין שיתבטלו הגזירות או שיפול השילטון באופן טבעי? ומדוע יש לחגוג ניצחון בקרב שכולו "התגרות מוגזמת" במלכות יוון העצומה? דוקא חג החנוכה הוא מהחגים הנחגגים ביותר בדורנו. מדוע זה כך? ומה עמד בעומק המזימה של היוונים נגד העם היהודי? על כך ביחידה הבאה.

1

קראו את המקורות הבאים:

בראשית רבה בראשית ב, ד

"והארץ היתה תהו" - זה גלות בבל... "ובהו" - זה גלות מדי... "וחושך" - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם.. שאין לכם חלק בא-לוקי ישראל.

סידור, תפילת 'על הניסים'

על הניסים ועל הפרקן... שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי וכניו כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשפיקם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, ואתה, ברחמיך הרבים, עמדת להם בעת צרתם... ואחר כן, באו כניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את-מקדשך והדליקו נרות בנצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חגך אלו להודות ולהלל לשמך הגדול.

← מה ניסתה מלכות יוון לעשות לעם ישראל? ומדוע לדעתכם זה חמור כל כך?

2

על הקשר בין "חושך" ו"שכחה" קראו:

האדמו"ר מסלונים 'הנתיבות שלום', נתיבות שלום, חנוכה, עמ' יא

יש לומר מהמשך הפסוק: "ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור", שכל גלות הינה קליפה בפני עצמה, והעצה האחת לכל אלו היא "ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור", כח האור גובר על כל הקליפות של הגלויות... גלות יוון היתה קשה מכל הגלויות בעניין זה שרצו לנתק את כח העמידה של עם ישראל הנובע מהקשר לאלוקי ישראל.

← מה לדעתכם כוונת הביטוי "קליפה" בו מכונות הגלות והצרות הבאות על עם ישראל?

← מדוע דוקא גלות יוון היתה הקשה מכל הגלויות?

3

שיכחה אינה רק עניין שלילי או משל, אלא ממש אחת ממצוות ה'לא תעשה' שבתורה, קראו את הפסקאות הבאות:

ספר דברים

[ד, ט-יג] רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשפח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך : ... [ו, י-יב] והיה כי יביאך ה' א-להיך אל הארץ אשר נשבע לאבותיך... לתת לך ערים גדולות וטבת אשר לא בניית. ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאתם... כרמים וזיתים אשר לא נטעתם ואכלתם ושבעתם. השמר לך פן תשפח את ה' אשר הוציאך מארץ מצרים...

הרב שג"ר [שמעון גרשון רוזנברג] (1949-2007) זכרון ליום ראשון, עמ' 78-79

הזיכרון הוא הבסיס לחיים בעלי משמעות... חטאיו של האדם המודרני, הם חוסר הריכוז והשכחה - המתה, העצבנות, ההת-רוצצות, חיי הסתם שהם למעשה חיים מתוך שכחה. הזיכרון נותן המשכיות, וכיוון למעשינו, הוא הופך אותם מקטעי אירועים מקריים לסיפור רווי ומכוון. כלפי החבר, כלפי בן או בת הזוג, ההורים, הילדים - השכחה היא שכחת קיומו של הזולת. היא מלווה בחוסר ריכוז וחוסר תשומת לב, אני מדבר עמו, אבל רק מן השפה ולחוץ, בחוסר תשומת לב ואכפתיות כלפיו וכלפי מה שבנינו. כלפי הקב"ה - שכחת אלוקים. למשל התפילה: עומדים אנו לפניו, אך שוכחים את נוכחותו, שלא לדבר על כך שאיננו מרוכזים כלל ועיקר בתפילתנו ובמה שאנו עושים. חיים מתוך שכחה הינם חיים של סתם. שוכחים אנו את הוויתנו, כמו במשל החסידי המפורסם על בן המלך השוכח את זהותו, כך אנו שוכחים את היותנו בני, בני המלך.

← קיימו סבב שיתוף: מה למדתם מדברי הרב שג"ר על הסכנה הגדולה בחיים שיש בהם שיכחה?

← ממה נובעת שיכחה ואיך ניתן להמנע ממנה?

4

על הסכנה שבשכחת הטבעיות המיוחדת לעם היהודי, קראו:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא:

פעם אחת גזרה מלכות הרישעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה. אמר לו: עקיבא, אין אתה מתיירא מפני המלכות? אמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה - לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים [ובורחים] ממקום למקום, אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאים עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה, ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פיקח [חכם] שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה! אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה "כי הוא חיך ואורך ימיו" - כך, אם אנו הולכים ומתבטלים ממנה - על אחת כמה וכמה.

← מה משל השועל והדגים בא לבטא?

← שאלה למחשבה ודיון: מה לדעתכם הכוונה בבקשת השועל: "ונדור [ביבשה] אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם?" מתי אי פעם הדגים חיו על היבשה!?

5

קראו את הפרשנות הבאה למשל השועל והדגים:

הרב אשר וויס (נולד 1953), מנחת אשר, שיחות על מועדים, ב, עמ' יח-כ

לא טובים היו היונים מהמצרים הבבליים והרומיים, אלא חכמים מהם היו. ידעו היונים שכל זמן שישראל דבקים בתורת ה' ובמצותיה, לא יוכלו להם. ידעו היונים מניסיונם של פרעה והמן ומניסיונה של בבל שאי אפשר להשמיד ולהרוג את בני ישראל ולכלותם מעל פני האדמה כל זמן שא-לוקי השמים והארץ נלחם להם ועומד לימינם.. ידעו הם היונים מה שלעתים אנו שוכחים, "כי לא דבר ריק הוא מכם כי הוא חייכם"..

וכך אמר ר' עקיבא לפפוס בן יהודה " ... משל...לשועל שהיה מהלך על גב הנהר... " רגילים אנו לקרוא סיפור מרגש זה משחר ילדותנו, ומשום כך אין אנו מתבוננים בו כראוי, הלא דברי השועל לדגים "רצונכם, תעלו ליבשה ונדור ביחד כשם שדרו אבותי עם אבותיכם" תמוהים הם, וכי מתי דרו אבות השועל ואבות הדגים ביחד ביבשה?.. נראה שכוונת השועל היתה לטשטש את ההבדל בינו לבין הדגים ולומר שאחרי כל השוני יש בכל זאת נקודת שיתוף ביניהם ואם כן יכולים הם להסתגל לחיים שונים ממה שהורגלו בו. אך הם עונים לו טעות היא בידך, ההבדל בינינו הוא הבדל של מהות, יצורים שונים בתכלית אנו וממקור אחר נחצבים חיינו.. וכך אומרים לנו בכל דור ודור, כל דור ולשונו, כל תקופה וסגנונה, "תעלו ליבשה ונדור ביחד כשם שדרו וכו'" למה לא תהיו ככל העמים.. "ונדור ביחד כשם שדרו אבותינו", ותשובתנו נחרצת, מעולם לא דרו אבותיכם ואבותינו יחד, יצחק וישמעאל, יעקב ועשו, אחים היו, אך נפרדים דרכיהם..

← מה הסכנה הגדולה בהצעת השועל לדגים וכיצד קשור הדבר לגזירות של מלכות יוון?

6

גבורה 2019 / החלק היומי / סיון רהב-מאיר

למעלה מ-47% מהישראלים מדליקים נרות חנוכה, לפי הסקר האחרון. זה נתון מדהים, אם מסתכלים על העולם בכנות: הרי שום אנטיוכוס לא רודף אותנו ואוסר עלינו לחיות כיהודים. איך משמרים את האש של המכבים, את ההתלהבות, כשכבר אין שום "אסור" והכל "מוותר"? כשהסביבה משרדת לך: "אחי, תעשה מה שבא לך, זה לא משנה?" הסיפורים על אבותינו שהתחבאו ונרדפו הם מרגשים וחשובים - אבל מה איתנו? קל לשמור על הזהות כשאתה במלחמה מובהקת של רעים מול טובים. בעולם הפתוח הכול מבלבל ומורכב יותר, וקשה ליצור זהות חזקה. היום, כשאומרים "קנאות" או "מסירות נפש", אנחנו חושבים בעיקר על בן לאדן או נסראללה, על אידיאולוגיה שמקדשת את המוות. אבל איך מקדשים את החיים? איך היהדות יכולה להדליק אש חיובית, של תורה וחסד ואור? כל שנה מחדש בחנוכה מתברר שיש רוב עצום שמעוניין להמשיך את הסיפור של החג הזה, מדור לדור. אנחנו רוצים לשמור על ערכי אבותינו החשמונאים, גם בעולם שבו אין אנטיוכוס, לא כי אנחנו מתחבאים מפני הגזירות, אלא מתוך שמחה ורצון ואהבה. אל תמעיטו בחשיבות של נרות חנוכה. גם זה - סוג של גבורה בימינו. חנוכה שמח.

הרב שמעון גרשון רוזנברג (מוכר בשם הרב שג"ר; 13 בנובמבר 1949 - 11 ביוני 2007) היה ראש ישיבה והוגה דתי מודרני, בעל הגות עם מאפיינים נאו-חסידיים ופוסטמודרניים. בתשנ"ו הקים את ישיבת שיח יצחק ועמד בראשה עד פטירתו. תפיסתו של הרב שג"ר מדגישה את הפן הרוחני-האינדיבידואלי של החיים בישראל, ולא רק את הפן הלאומי שלהם. הוא ראה צורך בכך שבני תורה ישלבו בתחומים רבים, ולא דווקא בצבא או בתפקידים מנהליים. הרב שג"ר עודד את תלמידיו לעסוק באמנות והוא עצמו כתב ופרסם שירה. הרב שג"ר שאב רבות מתורת החסידות. כהמשך לראייה מבית מדרשו של הרב קוק, זיהה הרב שג"ר את הדמוקרטיה הישראלית הרב תרבותית והלאומית כשלב נוסף בתהליך הגאולה.

נעים להכיר...

היכרות עם דמויות מרכזיות בעם היהודי